

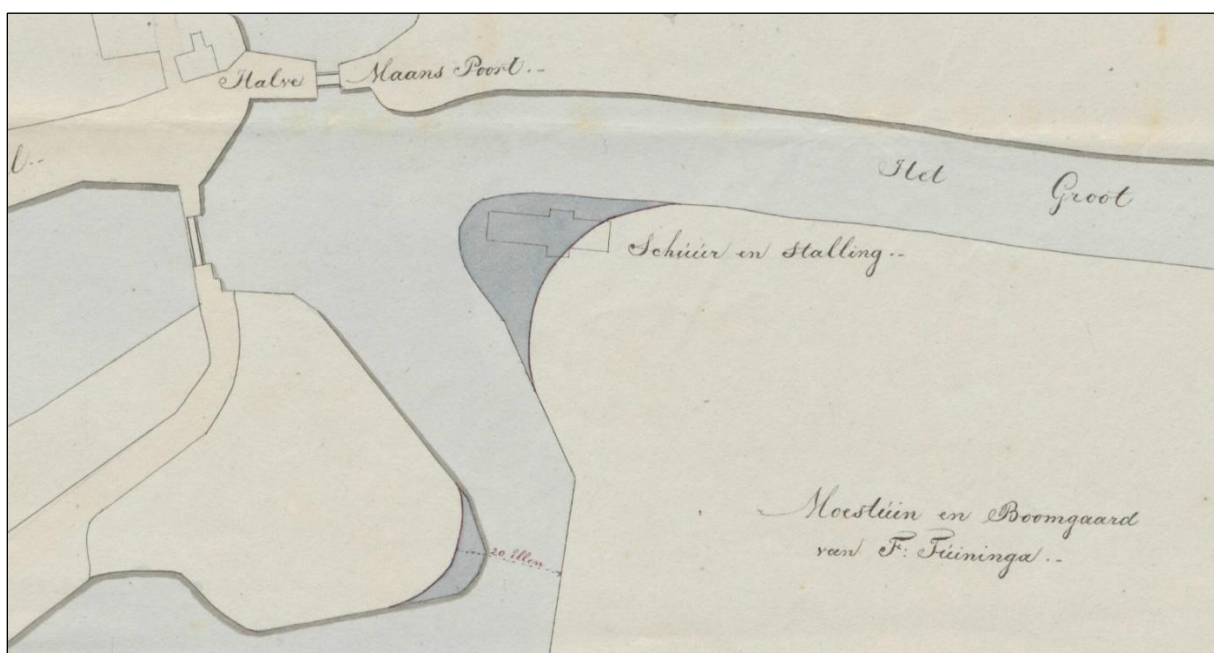
Het 'appeleilandje' in Dokkum

In het Dokkumer Grootdiep, direct ten oosten van de binnenstad van Dokkum, ligt een eilandje dat in de volksmond vaak het 'appeleilandje' wordt genoemd. Op het eerste oog lijkt het eilandje er altijd te zijn geweest, maar het bestaat nog geen 100 jaar. Het ontstond toen in 1925 voor de scheepvaart een afsnijding werd gemaakt tussen de zuidelijke stadsgracht en het Dokkumer Grootdiep. Zo'n 50 jaar eerder was aan de westkant van de stad ook al een dergelijke afsnijding gemaakt. Daarbij ontstond ook een eilandje, maar dat werd in de jaren vijftig van de vorige eeuw weggebaggerd.

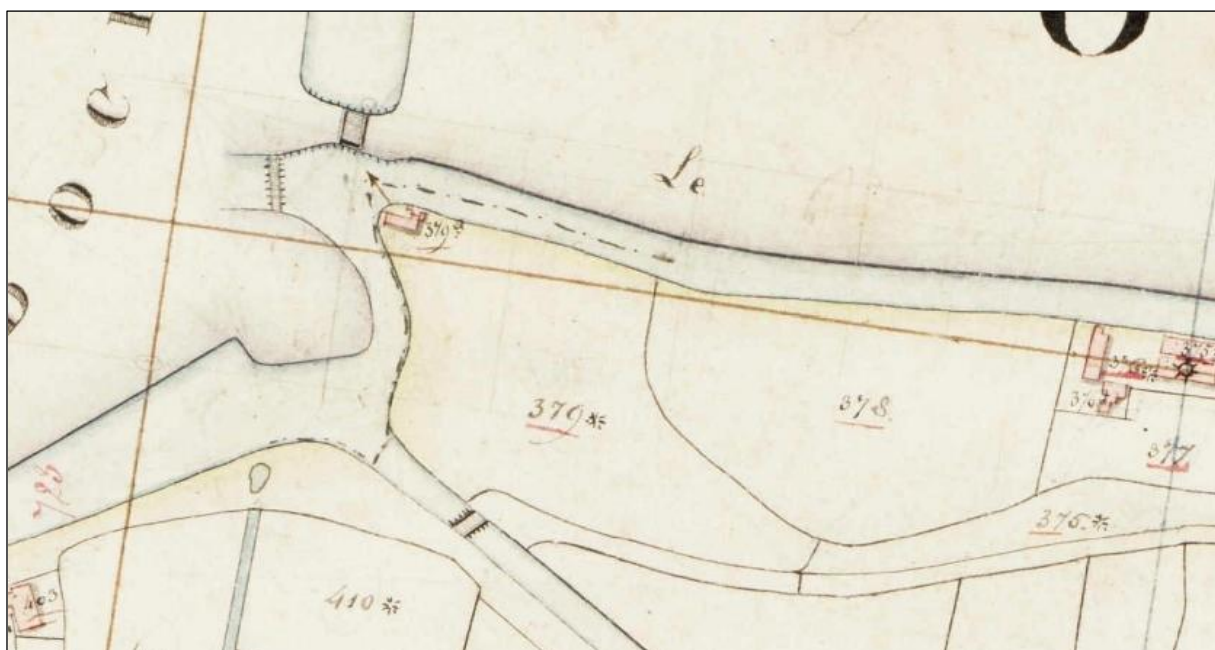
Bovenstaande plaatjes tonen de oorspronkelijke en de 'nieuwe' situatie aan de oostkant. Links een fragment van de Eekhoff-kaart van Dantumadeel uit 1847, rechts een fragment van kaartblad 59 van de Chromotopografische Kaart des Rijks uit 1930. Op de kaart uit 1930 is de relatie tussen het eilandje en de 'vastewal' nog duidelijk zichtbaar: aan beide kanten van het afsnijdingskanaal is de grond aangeduid als boomgaard.

Een meer gedetailleerd beeld van de oorspronkelijke situatie is te zien op onderstaand fragment van een kaart uit 1842 van de Hoofdingenieur van de Waterstaat in Friesland. Die kaart hoorde bij een voorstel voor (onder andere) het verruimen van de bochten tussen de zuidelijke stadsgracht en het Dokkumer Grootdiep. Die bochtverruiming moest zorgen voor een betere afwatering, en een wat gemakkelijker route voor de scheepvaart.

Onduidelijk is wanneer de bochtverruimingen precies zijn uitgevoerd. Op de kaart van Dantumadeel van Eekhoff (1847; zie hiervoor) is ter plaatse van de grootste bochtafsnijding nog bebouwing te zien. Ook op de Eekhoff-kaarten van Westdongeradeel (1853) en Oostdongeradeel (1855) is de bochtafsnijding nog niet te zien. Op de kaart van de gemeente Dokkum van Kuyper uit 1865 is de betreffende hoek al wel 'afgerond'.

De op de waterstaatskaart uit 1842 aangegeven *Moestuין en boomgaard van F. Tuinenga* besloeg de percelen 378 en 379 zoals die staan aangegeven op onderstaande kadasterkaart uit 1832. Die percelen stonden in het kadaster geregistreerd als moestuin. Eigenaar was Freek Cornelis Tuinenga, 'guardenier' van beroep. Het gebouwtje op de uiterste noordwestpunt werd in de kadastrale leggers aangeduid als *berging*.

Deze kopergravure van Karel Fredrik Bendorp naar een tekening van Jan Bulthuis uit 1793 is een gezicht op Dokkum vanuit het oosten. De brug links van het midden is een voorloper van de huidige Kettingbrug. Volgens het plan van de provinciale Waterstaat uit 1842 zou het kleine gebouwtje links moeten wijken voor de bochtverruiming tussen de zuidelijke stadsgracht en het Dokkumer Grootdiep.

Onderstaand schilderij dateert van rond 1800. De (onbekende) kunstenaar keek hier in noordelijke richting. De brug links is dus de voorloper van de huidige Kettingbrug en de brug in het midden die van de Halvemaanspoortbrug. Rechts daarvan is weer het gebouwtje te zien dat later moest wijken voor de bochtverruiming. De grond vóór en naast het gebouwtje, met de (moes)tuin en de bomen, werd zo'n 125 jaar later door de aanleg van het afsnijdingskanaal van de 'vaste wal' gescheiden en is dus vandaag de dag onderdeel van het eilandje.

Om de aanleg van het afsnijdingskanaal in 1925 mogelijk te maken, werden de betreffende percelen door de provincie aangekocht. De grond aan weerszijden van het nieuwe kanaal werd vermoedelijk verpacht en bleef aanvankelijk in gebruik als (moes)tuin en boomgaard.

Op onderstaande foto's, afkomstig uit de collectie van Tresoar/Fries Fotoarchief, is op de voorgrond het pas gegraven afsnijdingskanaal te zien. Op de achtergrond zien we links de Zuidergracht en het Zuiderbolwerk en rechts daarvan de Kollumerdwinger.

Het laatste onderdeel van het project was het verwijderen van een 'steenen beer'. De linker foto toont de voorbereidingen voor het opblazen daarvan, op de rechter wordt in elk geval een deel van de 'beer' opgeblazen.

Volgens de beschrijving bij de foto's op de website van Tresoar was die 'steenen beer' een stuk van de oude zeedijk. Bedoeld wordt (het restant van) een stenen waterkering die eind zestiende eeuw werd aangelegd.

Met de realisering van de nieuwe vestingwerken rond 1880 werd de oude zeeluis in oostelijke richting verplaatst, naar de huidige Zijl. Tussen de Kollumerdwinger en de tegenover liggende oever werd toen een waterkering noodzakelijk om te voorkomen dat het zeewater via de (nieuwe) zuidelijke stadsgracht landinwaarts kon stromen. Hiernaast een fragment van de plattegrond van Dokkum van Blaeu uit 1649, met de waterkering omcirkeld.

Het 'appeleilandje' is tot op de dag vandaag eigendom van de provincie. De grond ten zuiden van het afsnijdingskanaal werd in 1956 overgenomen door de gemeente Dokkum. Daar werden vervolgens, in de jaren '60 en '70, een aantal particuliere woningen. Onderstaand een luchtfoto van het eilandje uit 2009.

Sinds het de functie van boomgaard verloor, heeft het eilandje zich geleidelijk ontwikkeld tot een nauwelijks toegankelijke, ongerepte en groene oase in de stad: het enige en laatste stukje ongecultiveerde grond in de stad.

In 2014 waren er plannen om het eilandje toegankelijk te maken en bewoners en toeristen te verleiden om er een kijkje te gaan nemen: de toenmalige gemeente Dongeradeel wilde er twee aanlegplaatsen en een picknickbank realiseren, drie informatiepanelen plaatsen en betonpadjes aanleggen tussen de aanlegplaatsen en de picknickbank. Het is (gelukkig) niet verder gekomen dan het flink uitdunnen van de begroeiing en het planten van een paar nieuwe appelboompjes.